

6. Szimfonikus zene a 19. században

[szimfónia és szimfonikus költemény; BERLIOZ, SCHUBERT, MENDELSSOHN, SCHUMANN, LISZT, BRAHMS; az abszolút zene eszméje és az Újnémet Iskola]

A szimfónia **Beethoven** után

A szimfónia műfaj Beethoven utáni helyzetéről

Robert **SCHUMANN** recenziójából (megj. 1835)

“Úgy tűnt, Beethoven Kilencedik szimfóniájával kimerültek a nagyszabású hangszeres művek lehetőségei és céljai.”

„Franciaország északi partjainál azonban, valahol, egy eldugott kis helyen **egy fiatal orvostanhallgató valami újon elmélkedik**. Négy tétel kevés neki; **ő öttel dolgozik**, mint egy drámában. Először úgy hittem (nem ez utóbbi körülmény miatt, ez utóbbi önmagában nem volna indok, hiszen Beethoven Kilencedik szimfóniája négytétéles), Berlioz szimfóniája Beethoven Kilencedikjét folytatja; de mint kiderült, **Berlioz művét már 1820-ban bemutatták a párizsi Conservatoire-ban**, a Beethoven-szimfónia **ősbemutatója viszont néhány évvel később volt**. Így aligha gondolhatunk beethoveni hatásra.”

Hector **BERLIOZ** (1803–1869) pályafutása

- **SCHUMANN** abban a tekintetben tévedett,

- hogy Berlioz Symphonie fantastique-ját 1820-as kompozíciónak vélte;
- **a mű valójában 1830-ban** keletkezett, bár tény, hogy egyes témái az 1820-as évek második felében keletkezett kompozíciókból valók

- abban a tekintetben viszont **SCHUMANN** nagyon is jól informált volt, hogy **BERLIOZ** valóban **a vidéki Franciaország egy félreeső településén született és valóban orvosnak készült**

- a **dél-kelet-franciaországi** La Côte-Saint André-ban született

- **életéről** saját – igen szubjektív és kritikusan kezelendő – **személyes vallomások**at is olvashatunk tőle, **Emlékirataiban** :

„Nem kell külön mondanom, hogy az apostoli **római katolikus** hitben nevelkedtem. Ez a bájos vallás (bájos, amióta már nem éget meg senkit), boldoggá tett **hét teljes éven át**, s noha már jó ideje összezőrdültünk, mégis gyengéd emléke maradt meg bennem.”

- **apjától**, **Louis BERLIOZ**-tól tanult, aki **orvos** volt:

- ❖ latint, franciát, földrajzot, anatómiát és zenét
- ❖ nem zongorázni, hanem **flageoletten játszani és gitározni** tanult

- **apja ragaszkodott** hozzá--> **orvosnak** tanuljon

- 1821-ben, az érettségi után--> Párizsba ment és beiratkozott az orvosi fakultásra
- 1824-ben **diplomát is szerzett**, és orvostanhallgatóként szerzett élményei valószínűleg nem voltak olyan drámaiak, mint ahogyan a Pitié-korház bonctermében tett első látogatását leírja memoárjaiban:

„E **borzasztó** emberi hullatömeg látványa, e szétszórt testrészek, e fintorba merevült fejek, koponyák, a véres kloáka, melyen lépkedtünk, a felháborító bűz, mely onnan szétáradt, a tüdőcafatokon civódó verébrajok, az odúikban véres csigolyákat ropogtató patkányok olyan borzadállyal töltöttek el, hogy **kiugrottam az előadóterem ablakán**, toronyíránt futásnak eredtem, és **zihálva vágattam egészen hazáig**, mintha sarkamban lett volna a halál és szörnyű kísérete.”

Párizsi operai élményei (mindenekelőtt **GLUCK** műveinek előadásai) **hatására úgy döntött, hogy zeneszerző lesz:**

- 1824-ben már **komponált** is egy Messe solennele-t (**Ünnepi mise**)
- 1826-ban **felvették a Coservatoire-ra**, ahol **Jean-François LESUEUR** (**zeneszerzés**) és **Antonin REICHA** (**ellenpont**) tanítványa lett

- 1830-ban **elnyerte az ún. Római díjat**, a francia állam ösztöndíját, amelynek célja az volt, hogy a **fiatal francia muzsikuskok Itáliában** gyarapíthassák ismereteiket

- szerencséjére **1828-ban Párizsban** megalakult az első olyan szervezett szimfonikus zenekar, a Société des Concerts du Conservatoire,

- ❑ amely François-Antoine **HABANECK** karmester vezetésével
- ❑ rendszeresen és jó előadásokon szólaltatta meg BEETHOVEN szimfóniáit

- ezek a szimfonikus koncertek **BERLIOZ** számára is **fontos inspirációt** is jelentettek, és saját **Symphonie fantastique-ját is ez az együttes mutatta be HABANECK** vezényletével 1830. december 5-én

BERLIOZ, a Symphonie fantastique **(Fantasztikus szimfónia, 1830) programja** **Robert SCHUMANN recenziójából**

“A zeneszerző a művész életének néhány mozzanatát kívánta zeneileg ábrázolni.”

“I. Tétel ,Álmok, szenvedélyek (rêveries, passions). A komponista arról mesél, hogy egy fiatal muzsikusi, akit az az erkölcsi láz gyötör, amelyet egy ismert író a le vague des passions, azaz a **szenvedélyek bizonytalansága** meghatározással illetett, életében először találkozik egy olyan nővel, aki mindazt egyesíti magában, amit ő ideálisnak képzelt. Mintegy véletlen szeszélyként a **szeretett nő képe mindig egyazon dallam alakjában** jelenik meg képzeletében. Ez jelképezi a szenvedélyes, előkelő és mégis félénk leányt: ez a leányalak és ez a dallam kísérti őt állandóan, mintegy **kétarcú idée fixe-ként**. Az I. tétel tartalma: **az álmodozó melankólia**, amelyet az öröm egy-egy hangnyi felvillanása szakít meg, az érzelem, amely a **legvadabb szerelmi örületté** fokozódik, a bánat, a féltékenység, az első szerelem okozta könnyek.”

- amit **SCHUMANN** nem tudhatott:

1) **BERLIOZ saját szenvedélyes szerelmének** állított emléket a szimfónia nyitótételében;

- 1827-ben ugyanis **beleszeretett** egy Párizsban vendégszereplő angol **SHAKESPEARE-társulat** egyik tagjába, Harriet **SMITHSON**-ba, akit utóbb feleségül is vett (később elváltak)

2) a szimfónia **valamennyi tételében** **idée fixe-ként (azaz: rögeszmeként)** visszatérő téma eredetileg BERLIOZ 1828-ban komponált pályamunkájának:

- az **Herminie** című **kantátájának nyitótémája** volt

„A **II. tétel a Bál**. A művész egy **ünnepség forgatagának** közepén áll. Boldogan merül el a **természet szépségeinek látványában**, ám a városban mindenütt és a szabadban is a szeretett leány képe üldözi és nyugtalanítja.”

- a báli miliót egy **A-dúr keringő** hivatott zenében megjeleníteni, melynek idealizált jellegéhez nagy mértékben hozzájárul **a két hárfa hangszíne**

- a szeretett lány képe viszont ezúttal is az **idée fixe dallamaként** jelenik meg---
-> a **keringő F-dúr triószakaszaként**

„A **III. tétel a Jelenet a mezőn**. A hős egy este **két pásztor egymásnak felelgető havasi kürtszavát** hallgatja. Ez a párbeszéd, a hely, a levelek halk rezdülése a viszontszerelem halvány reményét ébreszti benne. Szívében mindez együttesen szokatlan **nyugalmat** áraszt, és békésebb gondolatokra sarkallja. Arra gondol: talán hamarosan nem lesz többé magányos. De ha mindez **illúziónak bizonyulna?** Az **Adagio** e **remény és bánat, világosság és sötétség váltakozását** fejezi ki. A végén az egyik pásztor megismétli dallamát, de **a másik nem válaszol. Mennydörgés** hallatszik. [...] **Magányos csend.**”

- a tétel kezdetén a **pásztorok egymásnak felelgető havasi kürtszavát** az **oboa és az angolkürt dialógusa** képviseli

- a tétel **végén--> csak az angolkürt** játssza a korábbról ismert dallamot, a **mennydörgés** megfelelője **négy üstdob termolója**

„A IV. tétel Menet a vesztőhelyre (Marche au supplice). A művész **biztos benne, hogy szerelme viszonzatlan, és ópiummal** próbálja megmérgezni magát. A narkotikum azonban nem elég ahhoz, hogy meghaljon. Szörnyű álmot lát, iszonyú látomások gyötrik. Azt álmodja, megölte a lányt, halálra ítélik és végig kell néznie saját kivégzését. A menet megindul. **Induló** kíséri, amely hol sötét és vad, hol csillogó és pompás. Az induló végén, mintegy szerelmének szóló végső gondolatként, megjelenik a **végső idea, de csak félig**. Megszakítja a lesújtó bárd.”

- SCHUMANN ezt sem tudhatta, de a BERLIOZ-kutatók kiderítették: **a tétel eredetileg egy zenés színpadi műhöz** komponálta a zeneszerző

- még az 1820-as évek felében **dolgozott egy operán**, amelynek címe **A vérbírák** lett volna
- bár a darabot soha **nem fejezte be**, bizonyos tételeket megírt, és utóbb **másutt használt fel;**
- közéjük tartozik a makabreszk hangulatú indulótétel is

„Az V. tétel a Boszorkányszombat látomása. A művész szörnyűséges, torz pofák, kitépett szívek, s mindenfajta **rémalakok között látja magát**. Ezek mind halotti búcsúztatójára gyűltek össze. Panaszos hangok, nevetés, jajgatás. Kedvese dallama ismét megjelenik, ezúttal közönséges, piszkos tánc témává alakítva. Ő közeledik. Érkezését ujjongó üvöltés kíséri. Ördögi orgiák, halált jelentő harangzúgás, a **Dies irae** paródiája.”

- a kísérteties atmoszférát a tétel bevezetésében egy sor **eredeti hangzási effektus** teremti meg

- például a **fuvola-glisszandó**, amely egyértelműen bagolyhuhogást utánoz

BERLIOZ és a modern hangszerelés

- BERLIOZ a **nagyzenei hangszerelés mestere** volt, és egy külön tankönyvet is szentelt a témának

- ❑ **Nagy, modern hangszerelés** címmel, amely 1843-ban jelent meg először, majd 1855-ben bővített kiadásban
- ❑ 1905-ben **Richard STRAUSS** német fordításában, lényegesen kibővítve jelent meg ismét, **Hangszerelés** címmel

„Franz Schubert C-dúr szimfóniája [1840]”

in **Robert Schumann** válogatott írásai:

“A muzsikos, aki először jár **Bécsben**, egy darabig bizonyára elnézi a város ünnepi nyüzsgését” -- > majd --> “Itt nyugszanak, egymástól nem messze, művészetének egyedülálló nagyjai. Így hát számos ifjú muzsikos, hozzám hasonlóan, kizarándokolhatott a **währingi temetőbe**”

---> **Beethoven és Schubert sírja**

“**Schubert fivére**, az általa oly sokra tartott **Ferdinand**. Hamarosan felkerestem, --> megnézhettem néhány, birtokában levő ékkövet, valamint Schubertnek azokat a kompozícióit, amelyek még az ő tulajdonában vannak. Olyan sűrűn halmozódtak itt a kincsek,”

- ---> “néhány szimfónia partitúráját, amelyek közül több még sohasem hangzott el, vagy éppenséggel visszautasították,”
- “ott, ahol Schubert élt és dolgozott, dalain kívül nagyobb szabású művei közül csak keveset, vagy alig néhányat hallani”

A ki nem adott szimfóniát elküldeni Lipcsébe, a Gewandhaus-koncertek igazgatóságának!!:

“A terv valósággá vált: a szimfónia megérkezett Lipcsébe, meghallgatták, megértették, ismét meghallgatták, és örömmel, szinte **egybehangzó módon csodálták**. Az agilis **Breitkopf & Härtel kiadó** megvásárolta a művet és annak előadási jogait, úgyhogy szölamanyaga kívánságunkra már meg is jelent nyomtatásban, és talán hamarosan a partitúra is elkészül, a nagyvilág javára és örömére.”

“Nyíltan megmondom: aki ezt a szimfóniát nem ismeri, az még nem tud eleget Schubertről.”

“**Berlioz Franciaország**hoz tartozik, és csak **érdekes, bolondos külföldiként** említik. Most azonban a magam és talán mások sejtelmeinek, reményeinek megfelelően kiderült, hogy **Schubert**, aki szilárd formába öntve már annyi más műfajban bizonyította zsenialitását, **képes volt egyéni és a tömegek számára élvezetes módon szimfóniát komponálni.**”

“Bécs, a maga Stephan-tornyával, sok szép asszonyával, gazdag, nyilvános pompájával, a legnagyobb német zeneszerzők emlékét idéző múltjával, **gyümölcsöző környezet a muzsikás fantáziája számára.**”

Franz SCHUBERT szimfóniái

No. (Deutsch)	Hangnem	Komp.	Megj.
1 (D. 82)	D-dúr	1813	1884
2 (D. 125)	B-dúr	1814–1815/1824	1884
3 (D. 200)	D-dúr	1815	1884
4 (D. 417)	c-moll „Tragikus”	1816	1884
5 (D. 485)	B-dúr	1816	1885
6 (D. 589)	C-dúr	1817–1818	1885
7 (D. 759)	h-moll „Befejezetlen”	1822	1867
9 [8] (D. 944)	C-dúr „Nagy”	?1825–1828	1840

NB: Régebben feltételezték, hogy SCHUBERT 1825-ben komponált még egy szimfóniát Gmundenben / Gasteinben, de a kutatás mai állása szerint **ez azonos a „Nagy” C-dúrral**, amelyet már 1825-ben megírt, majd 1828-ban revidéált.

A darab jellemzői:

„A szimfónia **menyeien hosszú**: ... Az ok a lehető legjobb. Így majd az olvasó maga gondolja tovább. ... Ha nem tudnánk, hogy **ezt a szimfóniát már hat másik előzte meg**, és hogy érett férfikorában írta, nem is értenénk, Schubert hogy tud így bánni a zenekarral, hogyan tehetett szert erre **a játékos, ragyogó mesterségbeli tudásra**. “

- ❑ “És mégis ilyen **egyéni módon kezelte** az egyes hangszereket, csakúgy, mint a teljes zenekart, amely sokszor **úgy szól, mint az emberi hang**, önmagában és kórusban. ... **Beethovenén kívül senki** zenéjében nem találtam. Ez épp ellenkezője annak, ahogyan Meyerbeer kezeli az emberi hangot. “

“Schubert erőteljességének másik jellemzője, hogy mennyire **független Beethoven szimfóniáitól**. Korlátozottabb erejének tudatában **kerüli az olyan groteszk formákat, merész hangnembváltásokat**, amilyenekkel Beethoven kései műveiben találkozunk. **Szépen formált művel örvendeztet meg**, amely mégis újfajta összefüggésekkel él, **sohasem távozik el túl messzire a [harmóniai középponttól]**, újra és újra visszatér ahhoz. [...] Lehetséges, hogy egyeseket először zavarba ejt a **szimfónia ragyogása, újfajta hangszerelése, a forma hosszúsága és szélessége**. De még akkor is megmarad valamilyen édes érzés, mintha csak egy **mesét, egy varázsdarabot** hallgatnánk meg.”

SCHUBERT, „Nagy” C-dúr szimfónia (D. 944)

A nyitótétel felépítése

Ütem	Nagyforma	Témaszakasz	Hangnem
1–77.	Bevezetés (77)		C (e, a, Asz, desz, f)
78–133.	Expozíció (176)	1. témacsoport (56)	C
134–173.		2. témacsoport (40)	e, G (h, C, g)
174–253.		záró témacsoport (80)	G (Esz, asz)
254–355.	Kidolgozás (102)		Asz, f, Desz, d, f, g, asz, e, c, Asz, asz, e, c
356–439.	Repríz (214)	1. témacsoport (84)	C
440–491.		2. témacsoport (52)	c, a, C (e, F, c)
492–569.		záró témacsoport (78)	C (e, F, Asz, desz, a)
570–685.	Kóda (116)		C (Cisz, fisz, d)

A szimfónia apparátusa: 2 Fl, 2 Ob, 2 Cl, 2 Fg, 2 Cor, 2 Tr, 3 Trb, Timp, Archi

A mű tételrendje:

I. Andante (C, ♩) – Allegro – Più moto (C, ♩)

II. Andante con moto (a, $\frac{2}{4}$)

III. Scherzo. Allegro vivace (C, $\frac{3}{4}$) – Trio (A, $\frac{3}{4}$)

IV. Finale. Allegro vivace (C, $\frac{2}{4}$)

Felix MENDELSSOHN-BARTHOLDY szimfóniai

No.	Hangnem	Komp.	Bem.	Megj.
1 (op. 11)	c-moll	1824	1. verzió: 1824 (III: menüett) 2. verzió: 1829 (III: scherzo op. 20/3)	1834 (szólamok)
5 (op. 107)	d-moll „Reformáció”	1830	1832	1868
4 (op. 90)	A-dúr „Olasz”	1833	1833	1851
2 (op. 52)	B-dúr „Lobgesang”	1840	1840	1841
3 (op. 56)	a-moll „Skót”	1842	1842	1843 (partitúra)

NB: A szimfóniák számozása nem a keletkezés kronológiáját, hanem a **nyomtatott megjelenés sorrendjét követi**. Az 1821 és 1823 között keletkezett, **12 kamaszkori vonósszimfónia nem szerepel** a táblázatban.

Felix **MENDELSSOHN-BARTHOLDY** (1809–1847)

pályafutása

- **Hamburgban** született, asszimilált zsidó családban (apai nagyapja a híres filozófus, Moses MENDELSSOHN volt), apja **evangélikus** vallásra tért át, és ő is ebben a hagyományban nevelkedett

- ☐ **a lutheránus vallás és zenei hagyományok igen fontos szerepet** játszanak életművében is:
- ☐ **5. szimfóniáját** eredetileg az **Ágostai Hitvallás 300. évfordulójára** szánta (nem készült el időben), IV. tétele pedig az ***Erős vár a mi Istenünk*** kezdetű lutheránus korál dallamán alapul;
- ☐ **2. szimfóniájának** zárótételében **szövegetől felhasználta** **koráldallamokat**, illetve zsoltárszövegeket zenésített meg Luther német biblafordításából;
- ☐ **két oratóriumában** – Paulus (1836) és Elias (1846) – szintén találunk korálokat;
- ☐ ez nem meglepő, hiszen 1829-ben **ő vezényelte J. S. BACH Máté-passiójának nevezetes felújítását a berlini Singakademie-n**

- 1829 és 1833 között fontos **nemzetközi tapasztalatokat** szerzett

Angliában, Franciaországban és Itáliában;

- **3. szimfóniája** skóciai
- **4. itáliai útiélmények** emlékét őrzi (utóbbi zárótétele **tarantella**, vagyis délolasz tánc)

- 1833–35-ben **Düsseldorf**ban volt zeneigazgató

- 1835-től a **lipcsei Gewandhaus** zenekarának karmestere (ebben a minőségében 1839-ben ő mutatta be SCHUBERT „Nagy” C-dúr **szimfóniáját**);

- 1843-tól ugyanott az újonnan alapított **lipcsei konzervatórium** tanára

ANGLIÁBAN:

Felix MENDELSSOHN levele családjának, 1829. július 30

„**Edinburgh**, július 30-án

- Holnap Abbotsfordba megyünk **Sir Walter Scotthoz**, (skót író, a **történelmi regény divatos műfajának megteremtője**) holnapután a Felföldre. [...]
- A mellette levő kápolna bedőlt, fű és borostyán növi be sűrűn, a (ma már széttört) oltárnál, koronázták Máriát Skócia királynőjévé. Minden romos, korhadt, és derűs ég ragyogja be. Azt hiszem, **megtaláltam Skót szimfóniám elejét.**”

MENDELSSOHN, 3., a-moll „Skót” szimfónia

Robert SCHUMANN, „Szimfóniák zenekarra [1843]”,:

„Felix **Mendelssohn** új szimfóniája [op. 56] úgy készültünk rá, mint az ebben a **műfajban komponált legelső alkotásra**. (eddig: ifjúsági, nem jelent meg nyomtatásban. A Lobgesang (Dicsőítő ének) című szimfonikus kantáta nem tekinthető tisztán hangszeres munkának.)

Így hát művei koszorújából az **opera** kivételével már csak a szimfónia hiányzott”

“ e szimfóniát is korábban, római tartózkodása idején kezdte el írni. Késszé azonban csak a **legutóbbi időben érett**. És így született meg végül ez **a gyengéd, festői zenemű,...** Mert azt már többször elmondták, hogy **a teljes szimfóniát sajátos, népies intonáció lengi be**. ---> ezért vált Mendelssohn műve is a szimfóniairodalom kiemelkedően fontos darabjává.”

„ Főként karakterében sokkal inkább Schubert szimfóniájához közelít. A különbség mindössze annyi, hogy míg Schubert műve vad, cigányos szenvedélyt sejtet, Mendelssohn zenéje **a szelíd olasz [!] égbolt** alatt zárul. Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy míg Mendelssohn zenéje **bájos és civilizált, kevéssé tetszik idegennek,**

“Mendelssohn művének erénye az is:

- ☐ **négy tétele szervesen összefügg**, még a **főtéma is rokon** mind a négy tételben.
- ☐ Így hát a mű minden más szimfóniánál szervesebben összefüggő egész. A négy tétel karaktere, hangneme, ritmusa is kevéssé tér el egymástól

„Ami magát a szimfónia zeneiségét illeti, annak mesteri fokában senki sem kételkedik. Az egész mű és az összekötő részek szépségükben párhuzamba állíthatók a nyitányéval; az elbűvölő hangszerelés hatásai úgyszintén.”

„A leginkább ellenállhatatlan hatása a **Scherzónak** van. Újabban nemigen írtak ennél szellemesebb zenét. A hangszerek szinte emberi hangon beszélnek benne.”

A zeneszerző utasítása a mű előadására vonatkozólag az első kiadásból:

„E szimfónia egyes tételei **szoros egymás-utánban kövessék egymást**, s ne válasszák el azokat az egyébként szokásos hosszabb szünetek. A hallgató számára az egyes tételek tartalma a koncertprogramban a következőképpen adható meg:

SZIMFÓNIA :

- I) Bevezetés és Allegro agitato,
- II) Scherzo assai vivace.
- III) Adagio cantabile,
- IV) Allegro guerriero és Finale maestoso.”

SCHUMANN:

„A **szimfónia befejező tétele** egymásnak is ellentmondó véleményeket szül majd. Sokan fogják kifogásolni a finálé karakterét, holott az egész művet kerek, szép egésszé zárva, utal a mű elejére. Mi egyszerűen poétikusnak találjuk; olyan, mint **egy szép reggelre rímelő szép este.**”

Robert **SCHUMANN** szimfóniái

No.	Hangnem	Komp.	Bem.	Megj.	Megjegyzés
1. (op. 38)	B-dúr „Tavaszi”	1841	1841	1841	eredeti tételcímek: 1. Frühlingsbeginn (A tavasz kezdete); 2. Abend (Éjszaka); 3. Frohe Gespielen (Vidám játszótársak); 4. Voller Frühling (Virágzó tavasz); inspiráció: Adolf BÖTTGER: <i>Frühlingsgedicht</i> (Tavaszi költemény)
– (op. 52)	E-dúr Nyitány, Scherzo és Finálé	1841 (rev. 1845)	1841	1846	korábbi címváltozatok: Suite (Szvit) / Symphoniette (Sinfonietta)
4. (op. 120)	d-moll	1841	1841	1853	
2. (op. 61)	C-dúr	1845/46	1846	1847	
3. (op. 97)	Esz-dúr „Rajnai”	1850	1851	1851	

(nyomtatott megjelenés sorrendjében)

SCHUMANN, 3., Esz-dúr, „Rajnai” szimfónia

A mű tételrendje:

I. Lebhaft, Esz-dúr, $\frac{3}{4}$

II. Scherzo. Sehr mässig, C-dúr, $\frac{3}{4}$

III. Nicht schnell, Asz-dúr, **c**

IV. Feierlich, esz-moll, **c**

V. Lebhaft, Esz-dúr, **c**

NB: A **IV. tétel** eredeti címadása: **“Egy ünnepélyes ceremónia kíséretének stílusában”**. A SCHUMANN-irodalom a zeneszerző 1850-es **kölni utazásával**, az ottani katedrális megtekintésének élményével hozza összefüggésbe.

„Erklärung” nyilatkozat:

Kiváltó ok: Franz **Brendel** beszéde, amely a **lipcsei Zeneművészek Gyűlésén** hangzott el – és a Neue Zeitschrift für Musikban is megjelent (már Brendel volt a főszerkesztő)

A „Nyilatkozat” megjelenése idején:

- **MENDELSSOHN és SCHUMANN** már több éve **halott** volt;
- **LISZT** már **megkomponálta szimfonikus művei legnagyobb** részét;
- **WAGNER** száműzetésben élt, már megírta a Tristant, de még nem mutatták be, és még dolgozott a Tetralógia utolsó két darabján
- - **BRAHMS** ekkoriban **még egyetlen szimfóniát sem** írt

Írás lényege: **Liszt-et, Wagner-t és Berlioz-t Újnémet Iskola** néven **egyetlen irányzat képviselőiként** említette, és mintegy a zenei progresszió kizárólagos képviselőiként említette – **ez váltotta ki Brahms és társai tiltakozását**

-Liszt és Wagner másik nagy kritikusa: Eduard **Hanslick**

Az „abszolút zene eszméje”:

-különösen **Beethoven** műveinek hatására – **általánossá válik a zene, mint autonóm művészet gondolata**

-Eduard **Hanslick**: **A zenei szép** – itt említi ezt a kifejezést

-**hangszeres zene=tiszta, abszolút zeneművészet**

-nem függ rajta kívüli tartalomtól, **egyedül a hangokban és azok művészi összekapcsolásában rejlik szépsége, önmagukban vonzó hangzások**

A kritikai összkiadások első generációja

1851–1899 *J. S. Bach: Werke*, hrsg. von der Bach-Gesellschaft (Moritz HAUPTMANN et alii)

1858–1894 *Georg Friedrich Händels Werke: Ausgabe der Deutschen Händelgesellschaft*, hrsg. von Friedrich CHRYSANDER

1862–1865 *Ludwig van Beethovens Werke: Vollständige kritisch durchgesehene überall berechnete Ausgabe*, hrsg. von Eusebius MANDYCZEWSKI et alii

1869–1871 *Les oeuvres de Arcangelo Corelli*, ed. Joseph JOACHIM and Friedrich CHRYSANDER

1877–1905 *W. A. Mozart's Werke*, hrsg. von Johannes BRAHMS et alii

1881–1893 *Robert Schumanns Werke*, hrsg. von Clara SCHUMANN, Johannes BRAHMS et alii

1884–1897 *Franz Schuberts Werke: Kritisch durchgesehene Gesamtausgabe*, hrsg. von Eusebius MANDYCZEWSKI, Johannes BRAHMS et alii

BRAHMS szimfóniái

No.	Hangnem	Komp.	Bem.	Megj.
1. (op. 68)	c-moll	1862–76	1876	1877
2. (op. 73)	D-dúr	1877	1877	1878
3. (op. 90)	F-dúr	1883	1883	1884
4. (op. 98)	e-moll	1884–85	1885	1886

BRAHMS, 4., e-moll szimfónia

- e-moll->E-dúr->e-moll

Tételrendje:

- Allegro non troppo, e-moll, 2/2
- Andante moderato, E-dúr, 6/8
- Allegro giocoso, C-dúr, 2/4
- Allegro energico e passionato, e-moll, $\frac{3}{4}$

e-moll szimfónia, IV. tétel, minore

A tétel zenetörténeti előzményei

- a **passacaglia** témája ugyan **J. S. BACH (kétes hitelességű) 150. kantátájának zárótételéből eredeztethető**, a téma feldolgozásmódja azonban nagyon is eltérő

- a hangnemi terv – minore–maggiore–minore – inkább **a BACH d-moll hegedűpartitáját záró chaconne-ra emlékeztet** (BWV 1004)

-a **Brahms-tétel** :egy további sajátossága azonban sem a d-moll chaconne-ra, sem pedig a 150. kantáta zárótételére nem jellemző:

- ☐ az **ostinato-téma** nem végig a basszusban hangzik el, hanem hol a legfelső szólamban, hol a basszusban, hol valamelyik belső szólamban van
- ☐ ez a sajátosság **BACH egy másik basszusvariációsorozatára, a c-moll orgonapassacagliára** emlékeztet (BWV 582)

Finálé:

-végefelé – a variációk egyikében

- **egymást követő tercek láncolatából építkezik** – a passacaglia-téma egy T5-el felfelé transzponálva a főtéma első 8 hangjával azonos!
(Schönberg, „Brahms, a haladó” c. írásában pedzegeti)

Brahms: Négy komoly ének (1896) – hasonlóság a 4. szimfóniával – mindkét esetben a terc a szerkezeti egység